

FRAKNÓI IVÁN

Helytörténeti kör a II. kerületben

Szakkörünk, a II. kerületi Közéleti Mozgalom helytörténeti, környezetvédelmi és természetjáró szakköre, csak egyike a kerület lokálpatrióta civil szervezeteinek. Ezek között van olyan, amelynek munkáját már szép kiállítású, gazdag tartalmú könyv is dokumentálja, mint például a Pesthidegkúti Helytörténeti Körnek a Toporczer Oszkár által összeállított „Pesthidegkút Helytörténeti barangolások” című kötete.

A sokrétű helytörténeti munka eredményeként érdekes dokumentumok és visszaemlékezések láttak napvilágot kerületünk lapjának, a Budai Polgár-nak hasábjain. Újságunk minden számában, külön rovatként egy, esetenként két oldalt szentel a helytörténetnek. A megjelent cikkek gyűjteménye már a www.budaipolgar.hu/helytortenet weboldalon is megtalálható. Közülük Székely Imrének a templomainkat bemutató cikkei összegyűjtve is megjelentek a kerületi önkormányzat által kiadott „Budai Polgár Könyvek” sorozatban.

Szakkörünk abból indult ki, hogy a honismeret, a helytörténeti ismeretek terjesztése a cselekvő hazaszeretetre való nevelés elidegeníthetetlen része, ezért elsősorban a fiatalokat, az általános iskolák tanulóit kell megismertetnünk szűkebb pátriánk gazdag múltjával, természeti kincsével és épülő jelenének eredményeivel.

A fiatalok érdeklődésének felmérését is jól szolgálta az 1994-ben megrendezett helytörténeti vetélkedőnk. Ezen 85 tanuló vett részt. A létszám biztató volt és a beszélgetésekből kiderült, hogy igény van a helyszínek bejárására is. Így indult el a tavaszi és őszi időszakokban a szombat délelőttönkénti helytörténeti sétáink szervezése.

Tíz év alatt 22 tematikus program keretében 111 kirándulást hajtottunk végre, 2287 résztvevővel. A sétatársak közül 1343 volt a tanuló, a többi pedagógus, szülő és olyan érdeklődő felnőtt, akik a kerületi lapokból értesültek az utakról. A részletes útitervet a találkozási hely és időpont, az útvonal, a távolság és az időtartam megjelölésével ugyanis nem csupán a kerületi általános iskoláknak küldtük meg, de a Budai Polgár szerkesztőségének is, mely rendszeresen hírt adott a sorra kerülő sétákról.

A programokat azért nevezhetjük tematikusnak, mert az 5–6 tavaszi és őszi út mindig egy-egy meghatározott témához kapcsolódott. Például 1999 tavaszának hat szombat délelőttjén „Műemléki séták”-ra kerítettünk sort. Ezekon kerületünk 76 műemlékét kerestük fel – ismerteket és kevésbé ismerteket, de olyanokat is, melyek nem szerepeltek a műemlékeket felsoroló irodalomban. Ilyen volt például a Lajos utca 2–4. szám alatti római sírkert, a Gazda utcai Lázár-udvarház, vagy a máriaremetei kegytemplomhoz zárandoklóknak vizet adó Szentkút a Zsíroshegyi úton.

Más témája volt a 2000 tavaszán és őszén végrehajtott 5–5 kirándulásnak, melyeknek „Amiből városunk épült” volt a közös címe. Ezek során felkerestük a felhagyott és még működő kőbányákat, melyek kitermelt anyagából fővárosunk és ezen belül kerületünk lakóházai és középületei készültek. Az érdeklődők közelről ismerkedhettek meg a dolo-mittal, a dachsteini és a nummulinás mészkővel, a hárshegyi homokkővel. Felkerestünk egykori mészégetőket és meglátogattuk a téglagyártás helyszíneit. Ez utóbbiak közül néhánynak a nyomát a résztvevők csak a fénymásolatban kapott térképrészleteken fedezhették már fel. Így például a Budavár 1749-ben készült erődítési térképen: akkortájt a mai Moszkva tér helyén agyagbánya volt, melynek keleti végén polgári, nyugati végén pedig katonai téglavető működött.

Agyagbánya volt a Vasas Pasaréti úti pályája helyén és téglát gyártottak a mai Mechwart-ligetben is, de Buda 1876-os felmérési térképe itt már csak egy tavacsát ábrázolt, mely az agyagnyerőhely gödrében alakult ki.

Kerületünket 1998 őszén a magasból nézhették meg a diákok, mert öt kirándulás során kilátótornyainkat és kilátópontjainkat jártuk végig – a Hárs-hegyektől az Árpád-omrig, a József-hegytől – a Látó-he-

gyig és a hidegkúti Kálváriáig. De a magasságok mellett leszálltunk a mélybe is.

Fővárosunk jelzőinek egyike, hogy a „barlangok városa”. A Budai-hegység mintegy 150 földalatti ürege közül 80 Budapest területén található. Ezeknek több mint a fele a mi kerületünkben rejtőzik, a felszín alatt. Ebből négy – a Pálvölgyi-, a Szemlőhegyi-, a Ferenc-hegyi- és a József-hegyi barlang – fokozottan védett és hazánk legjelentősebbjei közé tartozik, hosszukat tekintve az Aggteleki-karszt barlangjai után következnek. Így indokoltnak láttuk, hogy 2003 tavaszán „Kerületünk barlangjai kívülről és belülről” címmel öt utat szervezzünk, melynek során a résztvevők nemcsak kívülről láthatták például a Hárs-hegy, a Vaskapu-hegy, vagy a Látó-hegy barlangjait, de szakvezetéssel le is ereszkedhettek a Szemlőhegyi- és a Pálvölgyi-barlang mélyére – megismerkedve kialakulásuk körülményeivel, feltárásuk és kiépítésük történetével.

Fokozottan védett barlangjainkon kívül sok más védett természeti értékünk is van. A Főpolgármesteri Hivatal által 2000-ben kiadott „Védett természeti értékek a fővárosban” című szép kiállítású kiadványban felsoroltak közül 2001 őszén a II. kerületieket jártuk végig a Fazekashegyi kőfejtőtől és a Pusztaszeri úti földtani alapszelvénytől a Gazda utcai 30 méteres félezer éves hársfáig és a Kondor úti libanoni cédrusig. A nagy érdeklődést látva 2002 tavaszán a más kerületekben lévőket is felkerestük – így például a Sas-hegyet, a Soroksári botanikus kertet és a Fűvészkertet, de bejártuk a Palotai-szigeti ártéri erdőt is.

Az ásványok és a növények világa mellett nem feledkezhetünk meg felszíni vizeinkről sem. 1996 tavaszán hat „Patakparti túra”-n követtük a Kis- és Nagy Ördögárok, valamint a Paprikás-patak folyását és 2002 őszén felkerestük kerületünk egykori és jelenlegi, természetes és mesterséges tavait. Ellátogattunk a Malom-tóhoz, a Császár- és a Lukács-fürdő környékére is, mert a budai hóforrások sorában a déli – a Gellért-hegy körüli – melegvizűek és az északi langyos vizűek között itt középen, a József-hegy lábánál, egymás mellett meleg- és langyos vizűek is előfordulnak. Meglátogattuk hidegvízű forrásainkat is. 1998 tavaszán „vízvédő őrzéskorok” során ezekből az iskolások vízmintákat vettek és nemcsak azok tisztaságát, színét, szagát vizsgálták érzékszervi úton, de teszt-csíkokkal megállapították a forrásvizek keménységét, pH-értékét, megmérték hőmérsékletüket és egy egyszerű műszerrel a vezetőképessé-

ségüket. A felfektetett „vizsgálati lapok”-ra később az iskolában rávezethették a vegyi és bakteriológiai értékelést, mert a mintákat vizsgálat céljából elküldtük az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat fővárosi intézetének laboratóriumába. A kapott eredmények alapján sajnálattal vették tudomásul, hogy a környékbeli lakóknak és a szomszagos vendoroknak egykor jó ivóvizet adó forrásaink napjainkban már erősen szennyezettek, „emberi fogyasztásra nem alkalmasak”.

Idei tavaszi programunk a környékünk kolostoraival való ismerkedés. 2005. március 19-én az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend, a pálosok Budaszentlőrincen épített kolostorának romterületét kerestük fel. A rend és a kolostor vizsontagságos történetének megismerése után a résztvevőkkel – 26 általános iskolással és 7 felnőtellel – megmásztuk a Nagy Hárs-hegyet. Útközben megcsodáltuk a tavasz korai hírnökének, a budai hegyekben ritka védett növénynek, a Téltemető-nek csak napfényben nyíló sárga virágocskáit. Láthattuk annak a fokozottan védett barlangnak a lezárt bejáratát is, amelyben a remetéskedő Báthori László pálos szerzetes az első magyar nyelvű szentírás-magyarázatot írta.

Idei sétáinkhoz vetélkedők is kapcsolódnak – mint minden eddigi utunkon. A részt venni kívánó diákok 3–5 fős csapatai „Feladatlap”-okat kapnak, melyeknek a kérdései szorosban kapcsolódnak az út során látottakhoz, hallottakhoz. A válaszokat értékeljük és az ötödik – vagy hatodik – forduló után az összesítés szerint legtöbb pontot gyűjtő csapat tagjait lehetőség szerint jutalmazzuk.

A lehetőség attól függ, hogy az adott program végrehajtásához sikerül-e pályázati úton önkormányzati támogatáshoz jutnunk. Ez rendszerint sikerül. Így például tavaly őszi programunkhoz, melynek „A légió lányomai” volt a címe és a környék római-kori emlékeinek felkeresése volt a célja, 43 000 forintot kaptunk a II. kerületi polgármesteri hivatal költségvetési bizottságától. Ebből fedeztük a tanuló-bérlettel nem rendelkező diákok útiköltségét, a minden résztvevő fiatal számára beszerzett „Aquincum polgárváros” című, „Tájak–Korok–Múzeumok” füzet árát, és ebből vettük meg a jutalomnak szánt könyvvásárlási utalványokat. Ezekből a kilenc legsikeresebb tanuló 2000–2000 forint, két vezető pedagógusuk 3000–3000 forint és a legeredményesebb iskola – a Máriaremete–Hidegkúti Ökumenikus Általános Iskola – 10 000 forint értékű utalványt kapott.

Terveinkről annyit, hogy idén ősszel a kerületünk területén egykor létezett középkori települések emlékét szeretnénk felidézni – Logodtól és Tótfalutól Nyéken át Nándorig, Gercsétől Gézavásáráig és Szent Jakab falváig. Reméljük, hogy lelkes pedagógusok segítségével ezeken az utakon is számos tanuló vesz majd részt és gyarapodni fognak helytörténeti ismereteik.